

MEĐUNARODNA POSMATRAČKA MISIJA Crna Gora — Prijevremeni parlamentarni izbori, 29. mart 2009.

SAOPŠTENJE O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA

Podgorica, 30. mart 2009. – OSCE Posmatračka misija (EOM) u Crnoj Gori za prijevremene parlamentarne izbore 29. marta 2009. zajednički je poduhvat OSCE Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (OSCE/ODIHR), OSCE Parlamentarne skupštine (OSCE PA) i Parlamentarne skupštine savjeta Evrope (PACE).

Misija ocjenjuje usaglašenost ovih izbora sa OSCE obavezama i standardima o demokratskim izborima Savjeta Evrope, kao i sa crnogorskim zakonodavstvom. Ovaj izvještaj o preliminarnim nalazima i zaključcima podnosi se prije završetka izbornog procesa. Konačna ocjena izbora zavisice dijelom i od toga kako će se odvijati preostale faze izbornog procesa, uključujući tabeliranje i objavljivanje rezultata, kao i postupanje u slučaju eventualnih prigovora i žalbi nakon dana održavanja izbora. OSCE/ODIHR izdaće sveobuhvatan konačni izvještaj, koji će uključivati preporuke za moguća poboljšanja, otprilike osam nedjelja po okončanju izbornog procesa. Delegacija Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope predstaviće svoj izvještaj na dijelu plenarnog zasjedanja u aprilu 2009. god. u Strazburu.

Institucije predstavnice Međunarodne posmatračke misije (IEOM) žele da se zahvale crnogorskim vlastima na saradnji i izražavaju spremnost da nastave podršku održavanju demokratskih izbora.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Prijevremeni parlamentarni izbori u Crnoj Gori od 29. marta 2009. godine ispunili su skoro sve zahtjeve OSCE-a i Savjeta Evrope, mada je i ovaj izborni proces podvukao potrebu za daljnjim demokratskim razvojem. Glavni izazov je povjerenje javnosti; česti navodi o izbornim prevarama i miješanje državnih i partijskih struktura stvorili su negativnu atmosferu među mnogim glasačima.

Druga važna fundamentalna pitanja uključuju harmonizaciju i reformu izbornog okvira, nedostatak odgovarajućeg pravnog lijeka i nedovoljno kritičkog izvještavanja od strane većine elektronskih medija.

U predizbornoj kampanji pružena je mogućnost širokom spektru učesnika da slobodno predstavljaju svoje programe glasačima. Predizborno skupovi, kampanja od-vrata-do-vrata i mitinzi bili su uobičajeni u ovoj kampanji. I tokom ovogodišnjih izbora, od strane većine opozicionih partija pokrenuto je pitanje finansiranja partija i miješanja državnih i partijskih sredstava, naročito u vezi sa zgradama koje su u vlasništvu vladajuće partije, a koje se izdavaju vladi. Ipak, nedavno donešeni Zakon o državnoj svojini mogao bi dovesti do rješenja ovog pitanja u budućnosti.

Kao i prethodnih godina, česte su bile tvrdnje opozicionih partija, medija i pojedinaca o pritiscima na glasače i kupovini ličnih karata. Iako je ove tvrdnje (koje su redovno predmet zabrinutosti opozicionih partija) teško pobrojati i uglavnom nijesu potkrijepljene dokazima,

vlasti iznova nijesu preduzele mjere da se na pravi način pozabave ovim tvrdnjama, što je moglo povećati povjerenje javnosti u izborni proces.

Mediji su u svojim programima koji su se odnosili na izbore ponudili široko i iscrpno izvještavanje o svim kandidatima, ponudivši gledaocima širok spektar gledišta, uključujući i one koji su kritikovali rad vlade. Međutim, dnevnici većine televizija čije je izvještavanje posmatrano, pratili su aktivnosti vlade i državnih službenika uglavnom bez kritičkog rasvjetljavanja.

Ukupno gledano, izbori su bili dobro organizovani i postoji povjerenje u organe za sprovođenje izbora. Sjednice Državne izborne komisije (DIK) bile su otvorene za posmatrače i postojao je visok stepen transparentnosti rada komisije.

Parlamentarne izbore reguliše sveobuhvatan pravni okvir, koji pruža adekvatnu osnovu za sprovođenje demokratskih izbora. Ipak, pravni okvir još uvijek treba da bude u potpunosti usklađen sa novim Ustavom i ne pruža adekvatne mehanizme za procesuiranje prigovora koji su vezani za izbore. Dvogodišnji rezidencijalni uslov koji je naveden u Ustavu, nesaglasan je sa principom univerzalnog prava glasa. Pravo da biraju i budu birani treba da bude dato svim građanima kao fundamentalno ljudsko pravo, a sva praktična pitanja vezana za sprovođenje ovog prava treba da budu definisana u zakonodavstvu.

Drugi pozitivni aspekti izbornog procesa:

- Razlitim mehanizmima osigurana je nepovredivost glasačkog listića;
- DIK je imala inkluzivan pristup tokom prijavljivanja kandidata, tako da niko od kandidata nije odbijen;
- Sistem registracije birača unaprijeđen je nakon poboljšanja pravnog okvira, pa su birački spiskovi uglavnom tačni i proces registrovanja i pregleda bio je dobro obavljen i transparentan;
- Česte debate i razgovori uživo, na državnim i privatnim televizijskim stanicama, ponudili su široke mogućnosti kandidatima da predstave svoje platforme;

Zabilježeni nedostaci uključivali su još:

- Pravo da se traži pravni lijek u izbornim sporovima bilo je podriveno zbog nedostatka jasnosti u žalbenim postupcima, kao i propuštanja da se istinski razmotre neke žalbe.
- Sudska razmatranja slučajeva vezanih za izbore mogla su proteći sa više transparentnosti i valjanosti postupka, da je bio omogućen veći pristup postupcima.
- Polovina mandata koju osvoji izborna lista rukovodstvo partije može dodijeliti kandidatima po bilo kojem redosljedu, što ograničava transparentnost i može birače dovesti u zabludu.
- Uopšte gledano, primjetno odsustvo programa građanskog informisanja, naročito vezano za zaštitu prava glasa, bilo od strane izbornih komisija, bilo od strane građanskog društva.

Glasanje na dan izbora bilo je dobro organizovano, uz nekoliko incidenata. Generalno, posmatrači IEOM-a su pozitivno ocijenili proces glasanja na 98 odsto biračkih mjesta koje su obišli. Međutim, IEOM posmatrači su uočili jedan manji broj nepravilnosti. Procedura nije svugdje ispoštovana na način predviđen zakonom, naročito kad je u pitanju potpisivanje spiskova birača, upotreba spreja i prijem glasačkih listića. Grupno glasanje zapaženo je u 6 odsto slučajeva, bila su tri slučaja napetosti, odnosno nereda unutar biračkih mjesta, kao i dva slučaja fotografisanja glasačkih listića od strane birača. Postupak zatvaranja biračkih mjesta i brojanja glasova posmatralo je 67 posmatračkih timova i ocijenjeni su pozitivno u svim osim jednog slučaja.

PRELIMINARNI NALAZI

Pozadina

Predsjednik Crne Gore raspisao je prijevremene parlamentarne izbore 27. januara 2009. godine, dan nakon što je Parlament izglasao skraćenje svog mandata. Ovo su bili prvi parlamentarni izbori održani nakon usvajanja novog Ustava Crne Gore, oktobra 2007. Iako su izbori očekivani pred kraj 2009. godine, jedan dio opozicije je kritikovao termin održavanja a neke partije su osporavale zakonski okvir.

Crnogorski Ustav predviđa jednodomni Parlament od 81 poslanika, koji se biraju na period od četiri godine. Zakon o izboru odbornika i poslanika (izborni zakon) omogućava raspodjelu mandata sa pragom od 3 procenta, na osnovu sistema proporcionalne liste, u okviru jedne sveopšte izborne jedinice. Ipak, pet mandata se dodjeljuju posebnoj izbornoj jedinici, koja obuhvata 70 biračkih mjesta utvrđenih od strane Parlamenta za ove izbore; oni se nalaze na području koje je naseljeno albanskom etničkom grupom.

Po zakonu, jedna trećina mandata koju osvoji jedna izborna lista moraju biti dodijeljeni kandidatima po redosledu pojavljivanja na listi, a druga polovina može biti dodijeljena preostalim kandidatima na listi bilo kojim redosledom. OSCE/ODIHR i Savjet Evrope kritikovali su ovaj mehanizam u svojim prethodnim izvještajima, pošto ograničava transparentnost i može dovesti birače u zabludu, jer ne mogu biti sigurni koji kandidati će ih predstavljati.

Jedan dio opozicije kritikovo je vrijeme održavanja izbora a neke partije osporavale su zakonski okvir. Po sticanju nezavisnosti i donošenju novog crnogorskog Ustava, parlamentarni izbori su se očekivali krajem 2009. godine.

Zakonski okvir

Ustav iz 2007. godine generalno gledano garantuje osnovna građanska, politička i ljudska prava i slobode. Ustavom je predviđeno da se pravo da bira i bude biran daje svakom državljaninu Crne Gore koji ima 18 ili više od 18 godina, sa najmanje dvije godine prebivališta u zemlji. Dvogodišnji rezidencijalni uslov, naslijeđen iz vremena prije osamostaljenja, nije u saglasnosti sa principom univerzalnog prava glasa. Pravo da biraju i budu birani treba da bude dato svim građanima kao fundamentalno ljudsko pravo, a sva praktična pitanja vezana za sprovođenje ovog prava treba da budu definisana u zakonodavstvu.

Parlamentarne izbore reguliše sveobuhvatan pravni okvir koji generalno gledano predstavlja adekvatnu osnovu za održavanje demokratskih izbora. Ipak, pravni okvir još uvijek treba u potpunosti da se uskladi sa Ustavom, a većina pitanja koje je OSCE/ODIHR naveo u svojim dosadašnjim preporukama, nijesu još uvijek u potpunosti tretirana. Postoji zabrinutost u vezi sa spiskovima glasača, registracijom kandidata, edukacijom glasača, glasanjem, brojanjem i tabeliranjem, prigovorima i žalbama, finansiranjem kampanje i miješanjem državnih i partijskih struktura.

Izborni zakon je primarni dio zakonodavstva kojim se uređuju parlamentarni izbori. Prvobitno je usvojen 1998. godine i dopunjavan je više puta, poslednji put 2006. godine. Diskusije oko usklađivanja izbornog zakona sa Ustavom, koji se usvaja dvotrećinskom parlamentarnom većinom, zastali su u parlamentarnoj radnoj grupi, uglavnom zbog nedostatka konsenzusa oko primjene ustavne odredbe o “autentičnom predstavljanju” nacionalnih manjina u Parlamentu. Političke partije imaju suprotstavljena gledišta oko mehanizma kojim bi se ovo pravo zagarantovalo. Trenutni krajnji rok za dovršenje procesa harmonizacije je oktobar 2009. godine, ali to je produžetak prvobitnog roka koji je bio januar 2008. godine.

Izborna administracija

Izbore 2009 sprovode tri različita nivoa izbornih komisija; Džavna izborna komisija (DIK), i 21 Opštinska izborna komisija (OIK) su profesionalni organi, dok su birački odbori (1 155) imenovani uoči samih izbora. Svako od ovih tijela ima stalni sastav, koji uključuje manjinu koju kandiduju opozicione partije i to generalno odlikava politički sastav tijela koje ih imenuje i kojem su odgovorni: DIK parlamentu, a OIK opštinskim skupštinama. Po zakonu, ovi organi se imenuju na period od četiri godine, mada se u praksi oni reimenuju nakon svakih izbora. Iako im to zakonom nije zabranjeno, neki stalni članovi istovremeno održavaju pozicije u lokalnim vlastima, ili su pak članovi sudstva, što može da dovede do konflikta interesa.

Podnosioci lista kandidata mogu imenovati ovlašćene predstavnike u “prošireno” članstvo izbornih administrativnih tijela. Ovim se podstiče inkluzivnost i transparentnost, mada ovi predstavnici pristupaju DIK i OIK nakon što su mnoge važne odluke već donesene. Zakon ne zahtijeva isplaćivanje novčanih nadoknada ovim članovima; ipak, tokom prošlih izbora DIK je donijela odluku da se to uradi. Za ove izbore, DIK je ustanovila da nema dovoljno državnih sredstava da se plati rad ovih članova.

Izbori su bili profesionalno organizovani i postoji povjerenje u organe za sprovođenje izbora. Sjednice DIK bile su otvorene za domaće i strane posmatrače; povremeno su se mogle vidjeti energične diskusije između članova DIK. Postojao je visok stepen transparentnosti u vezi sa aktivnostima komisije, kao u slučaju štampanja glasačkih listića. Izborne komisije na svim nivoima ispunile su zahtjeve vezane za rokove predviđene zakonom. Kao što je bio slučaj za vrijeme proteklih izbora, nije bilo informativnih programa, organizovanih od strane DIK, vezanih za izborna prava građana.

Registracija birača

Zakon o biračkim spiskovima (ZBS) iz 2008. godine suštinski ne mijenja proceduru registracije birača, niti predviđa pravljenje novih biračkih spiskova. Ipak, njime se omogućava

da državljani, a ne građani¹, imaju pravo da se registruju kao birači. Time je učinjeno da ZBS bude u skladu sa Ustavom i Zakonom o državljanstvu.

Nakon usvajanja novog Zakona o biračkim spiskovima, u četiri opštine počeli su brisati ljude koji nijesu dobili crnogorsko državljanstvo a koji su ranije glasali, što je dovelo do toga da je više ljudi uputilo žalbe Upravnom sudu. Sud je u svim slučajevim usvojio žalbe na osnovu toga što ZBS eksplicitno ne predviđa brisanje već postojećih unosa. Time je značajan broj ljudi koji nijesu državljani Crne Gore ostao na biračkim spiskovima i mogu glasati na ovim izborima. Takođe, postoji veliki broj ljudi čije državljanstvo nije definisano.

Postoji visok stepen povjerenja u tačnost biračkih spiskova. ZBS iz 2008. godine zadržava odredbu kojom se omogućava visok stepen transparentnosti prilikom registracije birača i pristupa kandidata podacima o registraciji birača, što u ovom posljednjem slučaju dovodi u pitanje zaštićenost podataka. ZBS poboljšava procedure za rješavanje prigovora i žalbi oko registracije. Podnesen je veoma mali broj prigovora i žalbi koji se tiču registracije birača. 19. marta, dan po zatvaranju biračkih spiskova, objavljeno je da je registrovano 498 305 birača, što predstavlja povećanje za oko 1,6 procenata od predsjedničkih izbora aprila 2008. godine.

Registracija kandidata

Poolitičke partije i grupe građana mogu se registrovati da učestvuju na izborima samostalno ili u koalicijama na osnovu izbornih (kandidatskih) lista. Liste moraju biti podržane sa potpisima 1 procenta biračkog tijela, što ne važi za liste koje “predstavljaju Albance u Crnoj Gori”, od kojih se zahtijeva da podnesu samo 1 000 potpisa podrške. Izborni zakon ne predviđa da DIK provjerava spisak potpisa, već da samo potvrdi da je podnesen zahtijevani broj potpisa.

Sve veće partije učestvuju na izborima. Deset partija i šest koalicija su se prijavile DIK-u. Ukupno 24 partije odnosno 970 kandidata učestvuju u treći za 81 mjesto u Parlamentu. DIK je primijenila inkluzivni pristup prilikom registracije lista kandidata i niko od prijavljenih nije odbijen; odredba koja predviđa ispravku grešaka u roku od 48 sati primijenjena je od strane DIK na odgovarajući način.

Okolnosti kampanje

Vladajuće Demokratska partija socijalista (DPS) i Socijal-demokratska partija (SDP) ostale su u koaliciji, a pridružile su im se Hrvatska građanska inicijativa (HGI) i Bošnjačka stranka (BS) pod zastavom “Evropska Crna Gora – Milo Đukanović”. Demokratski centar (DC) ušao je u koaliciju sa Liberalnom partijom (LP) kao koalicija “Za drugačiju Crnu Goru”. Nova srpska demokratija (NOVA) izlazi nezavisno od koalicije Srpska nacionalna lista (SNL), koju sačinjavaju Stranka srpskih radikala (SSR) i Stranka srpskih narodnjaka (SSN). Socijalistička narodna partija (SNP) i Pokret za promjene (PzP) takođe učestvuju samostalno. Crnogorski komunisti, nova Stranka penzionera i invalida (SPI) i koalicija između Narodne stranke (NS) i Demokratske srpske stranke (DSS) takođe učestvuju. Na izborima su učestvovala i četiri partije i dvije koalicije manjinskih nacionalnih grupa.

¹ Definisani kao građani Savezne Republike Jugoslavije i nakon toga Državne zajednice Srbija i Crna Gora, koji su stalno nastanjeni u Crnoj Gori

Ukupno gledano, kampanja je protekla u mirnoj atmosferi, a partije i koalicije su slobodno sproveli aktivnosti kampanje širom zemlje. Kampanje većine kandidata bile su usmjerene na ekonomiju, kriminal i korupciju, te finansijsku krizu. Lokalna pitanja takođe su bila veoma aktuelna. Izgleda da su političke partije u velikoj mjeri postigle konsenzus oko želje da se Crna Gora kreće prema integracijama u Evropsku Uniju, mada su stanovišta oko ulaska u NATO ostala različita. Nedavno priznavanje nezavisnosti Kosova od strane vlade Crne Gore nije bilo jedna od glavnih tema u kampanji. Predizborni mitinzi brojali su između 50 i 1 000 ljudi, a partije su saopštile da su se bile fokusirale na kampanju od-vrata-do-vrata.

Male opozicione partije uglavnom su se oglašavale u lokalnim medijima, dok su velike partije vodile kampanje na nacionalnim TV stanicama. Bilbordi su obilato korišteni od strane jednog broja partija i koalicija. Većina su se pojavili nakon što je DIK objavio redoslijed kandidata 11. marta i sadržavali su redni broj kandidata na listi.

Mnoge opozicione partije žalile su se OSCE/ODIHR-u u vezi sa novim sistemom finansiranja kampanje, koji je uspostavljen Zakonom o finansiranju političkih partija; neke partije zabilježile su pad prihoda za oko 30 odsto. Iako zakon predviđa početnu finansijsku potporu od države (za ove izbore 17 000 EUR) za svaku pojedinačnu izbornu listu, partije takođe mogu očekivati 13 500 EUR dodatno za svaki osvojeni mandat. Takođe, novi zakon je uspostavio kriterijume za prikupljanje donacija od pojedinaca i kompanija za kampanje.

Finansiranje političkih partija već duže vremena predmet je zabrinutosti opozicionih partija. One vjeruju da su u zaostatku u odnosu na vladajuće partije, pošto DPS iznajmljuje svoju zgradu Vladi za navodno značajnu sumu novca. Ovo takođe dovodi do miješanja državnih i partijskih struktura, što je u suprotnosti sa obavezama koje je Crna Gora preuzela iz stava 5.4 OSCE Kopenhaškog akta iz 1990. godine. Očekuje se da će novi Zakon o državnoj imovini, koji je stupio na snagu 28. marta, učiniti da dođe do rješavanja ovog pitanja u budućnosti.

Kao i prethodnih izbora, neke opozicione partije tvrdile su da je bilo zastrašivanja vulnerabilnih grupa (predavača, studenata i radnika u državnoj službi) od strane vladajuće DPS. Jedan izvještaj u *Vijestima*, vezano za predavače na koje je vršen pritisak da podrže DPS, doveo je do toga da je Ministarstvo obrazovanja izdalo saopštenje za sve obrazovne ustanove, u kojem je naglašeno da se takve radnje smatraju nezakonitim i da će se preduzeti odgovarajuće mjere ukoliko se takvi slučajevi dese. U intervjuu na jednom od nacionalnih medija, predsjednik Parlamenta nije odbacio da postoji mogućnost da su se desili izolovani slučajevi zastrašivanja. Ipak, OSCE/ODIHR EOM nema saznanja da su pokrenute zvanične istrage povodom ovih tvrdnji.

Optužbe da su vlasti kupovale lične karte od podržavalaca opozicije i nepredijeljenih glasača kako bi spriječili glasanje, često su se čule od nekih opozicionih partija, a o njima su pisali i neki mediji. Iako je OSCE/ODIHR razmotrio podrobno to pitanje, samo je jedna osoba ustvrdila iz prve ruke da je kontaktirana na ovakav način. Međutim, čini se da su vlasti ne ispunjavaju svoju odgovornost da u potpunosti ispituju ove navode kako bi smanjili zabrinutost javnosti, a ovo je uticalo na povjerenje javnosti u izborni process.

Mediji

Crne Gora ima raznovrsnu medijskookruženje, koje generalno gledano omogućuje slobodu izražavanja i nudi glasačima širok spektar političkih stavova. Ipak, postoji određen broj

neriješenih pitanja kao što je degradiranje kompetencije i autonomije regulatora elektronskih medija, neriješeni slučajevi nasilja protiv medijskih radnika i neproporcionalno visoke kazne u slučajevima klevete.

Televizija je daleko najvažniji izvor vijesti i informacija. Javno finansirana Radio-Televizija Crne Gore (RTCG 1) ponudila je glasačima mogućnost da uporede kandidate tokom četiri televizijske debate i uz besplatno izvještavanje, koje je svim učesnicima bilo podjednako dostupno, po prethodno usvojenim pravilima, gdje su političke partije često kritikovale vladu. Privatne televizije emitovale su kontakt emisije i posebne predizborne programe u kojima su učestvovala različite političke partije i kandidati. Jedan broj učesnika dosta je koristio plaćeni prostor za oglašavanje, mada su se neki žalili OSCE/ODIHR EOM-u na visoke cijene oglašavanja.

Uprkos pluralizmu u medijama, većina medijskih kuća ostaje pod jakim uticajem vlasnika i postavlja se pitanje nezavisnosti elektronskih medija od političkog uticaja. Dnevnicima svih posmatranih TV stanica u udarnom terminu iscrpno su izvještavali o aktivnostima predstavnika vlasti, od kojih su mnogi kandidati na listama, a nezavisno od konteksta kampanje. Postojala je uočljiva tendencija da se o njihovom radu i aktivnostima izvještava pozitivno, a često su se isticali postignuti rezultati i uspjesi. Uopšteno gledano, kritičko i nezavisno mišljenje o učinku Vlade nedostajalo je u programima vijesti elektronskih medija čiji je rad posmatran.

Tokom posmatranja medija u periodu od četiri sedmice prije izbora², državna televizija posvetila je aktivnostima vladinih organa 61 odsto svog prostora za politiku i izbore u vijestima u udarnom terminu. To uključuje 40 odsto vremena vladi, 3 odsto predsjedniku, 4 odsto predsjedniku Parlamenta i 14 odsto vladajućoj koaliciji. 80 odsto izvještaja o vladi bilo je u pozitivnom tonu. Poređenja radi, koalicija “Za drugačiju Crnu Goru”, PzP i SNP dobili su po 6 odsto. Ovo izvještavanje bilo je uglavnom u pozitivnom ili neutralnom.

Posmatrani privatni elektronski mediji usvojili su sličan pristup i posvetili iscrpne i povoljne izvještaje o predstavnicima vlasti. Najpopularnija privatna televizija TV IN posvetila je izvještajima o aktivnostima vladinih organa 67 odsto svog političkog i izbornog udarnog programa vijesti, a od toga 37 odsto vremena vladi, 1 odsto predsjedniku, 3 odsto predsjedniku Parlamenta i 26 odsto izvještavanja vladajućoj koaliciji, koje je uglavnom bilo pozitivno ili neutralno. Druga najprisutnija politička partija bila je SNP (11 odsto, uglavnom pozitivno izvještavanje), slijede koalicija “Za drugačiju Crnu Goru” (10 odsto, uglavnom pozitivno izvještavanje).

Ostale privatne TV stanice posvetile su više od polovine svog prostora predviđenog za politiku i izbore u udarnom terminu vijesti za aktivnosti ministara, uglavom u pozitivnom ili neutralnom tonu. Sa druge strane, česte kontakt misije i posebni programi dali su priliku učesnicima da informišu glasače o njihovoj politici i platformama.

Agencija za radio-difuziju koja se bavi prigovorima vezanim za medije, primila je samo jedan zvanični prigovor na izvještavanje medija u kampanji.

² Monitoring medija započeo je 2. marta i uključio je *RTCG 1*, privatne televizije TV IN, NTV *Montena*, MBC, TV *Pink M* i TV *Atlas*, kao i dnevne novine *Vijesti*, *Dan* i *Pobjedu*.

Štampani mediji ponudili su dinamično izvještavanje o predizbornim aktivnostima kao i mnoštvo različitih stavova. List finansiran od strane države “Pobjeda” podržavao je vladu i njene koalicione partije. Sa druge strane, privatne novine “Dan” i “Vijesti” pružili su čitaocima više analiza i kritičkog izvještavanja o vladi. Opozicione partije (naročito NOVA i SNP) dobili su puno prostora u “Danu”, dok su “Vijesti” posvetile približno isti broj izvještaja opoziciji i vladajućim partijama.

Prigovori i žalbe

Izborni zakon ne daje određuje dovoljno jasno i sveobuhvatno mehanizme za procesuiranje prigovora vezanih za različite vidove kršenja izbornog procesa, a postoji i očigledna konfuzija među sagovornicima u vezi sa procedurom za podnošenjem progovora po određenim pitanjima.

Izvjestan broj osporavanja ustavnosti zakonskog okvira koje je podnio SNP, uključivali su pravne argumente da produženje roka za usklađivanje izbornog zakona sa Ustavom nije legitimno i da izborni zakon, donesen prostom većinom, nije ustavan. Ovi slučajevi kao i druga osporavanja ustavnosti Zakon o biračkim spiskovima i pet mandata za oblasti sa albanskom nacionalnom manjinom, bili su odbačeni od strane Ustavnog suda.

Uložene su dvije žalbe od strane opozicionih partija DIK-u, kojima se osporava imenovanje biračkih odbora od strane OIK u Kolašinu i Herceg Novom. Partije su tvrdile da im nije omogućeno da imaju svoje predstavnike u biračkim odborima, na što su imale pravo po izbornom zakonu. DIK je ocijenila da je to pitanje izvan njene nadležnosti, mada u slučaju Kolašin DIK je preporučila OIK da djeluje u skladu sa prijedlogom partije koja je uložila prigovor. U ovom slučaju, Ustavni sud je potvrdio odluku DIK-a 20. marta. Upravni sud je takođe donio odluku da nije nadležan po ovoj tužbi, koju je Vrhovni sud potvrdio 27. marta. Predmet ove tužbi ostao je nerazmotren do izbora čime je ograničena mogućnost traženja pravnog lijeka protiv radnji izborne administracije. Šta više, to što se DIK proglasio nenadležnim za ove tužbe podvlači nedostatak njegovog nadzora nad nižim nivoima izborne administracije.

Sjednice Ustavnog i Upravnog suda nijesu uvijek bile otvorene za stranke u sporu, javnost i posmatrače. Ovo je očigledno u suprotnosti sa Zakonom o Ustavnom sudu i izbornim zakonom i podriva važne principe transparentnosti i valjanog postupka pri donošenju presuda u vezi sa izbornim sporovima.

Nijedan slučaj krivičnog ponašanja u vezi sa izborima nije prijavljen vlastima. Političke partije i NVO su izvijestile OSCE/ODIHR EOM da kod građana postoji bojazan za ekonomsku sigurnost (strah od gubljenja posla u državnim institucijama) ako bi se pojavili kao svjedoci. Jedan broj opozicionih partija su izrazile nedostatak povjerenja u izbornu administraciju, organe za sprovođenje zakona i sudove kada je u pitanju efikasna zaštita njihovih prava.

Učešće žena

Prema Ustavu, oba pola uživaju jednaka prava, slobode i mogućnosti. Zakon o ravnopravnosti polova iz 2007.god. predviđa mjere za dostizanje ujednačenog predstavljanja muškaraca i

žena na svim nivoima u zakonodavnim i izvršnim granama države. Trenutno, zakonom nijesu ustanovljene izborne kvote za žene.

Članstvo političkih partija čine uglavnom muškarci. U odlazećem Parlamentu samo 11 odsto poslanika bile su žene (9 od 81). Potpredsjednik Vlade za evropske integracije trenutno je jedina žena u Vladi. Žene su uglavnom nedovoljno zastupljene na listama kandidata za ove izbore (oko 15 odsto). Najveći dio partija/koalicija nemaju žena među kandidatima u prvih 5 mjesta na listama, a samo 5 lista sadrže više od jedne žene među prvih 10 kandidata.

U izbornoj administraciji, 3 od 11 članova DIK-a su žene. Na biračkim mjestima koja su posjećena na dan izbora, 19 odsto predsjednika biračkih odbora su žene, a samo dvije žene su predsjednice OIK-a.

Učešće nacionalnih manjina

Prema popisu iz 2003. godine, 43 odsto etničkog sastava su Crnogorci, 32 odsto Srbi, 8 odsto Bošnjaci, 5 odsto Albanci, 4 odsto Muslimani, 1 odsto Hrvati, a 7 odsto ostale etničke grupe. Albanska nacionalna manjina koncentrisana je uglavnom u opštinama Ulcinj, Plav i oblasti Tuzi blizu Podgorice. Bošnjačka populacija živi uglavnom u sjevernom dijelu zemlje u opštinama Berane, Rožaje i Bijelo Polje. Značajna populacija Roma je takođe prisutna širom zemlje sa najvećom koncentracijom oko Podgorice.

Veliki procenat Roma još uvijek ne posjeduje lična dokumenta; situacija je još komplikovanija kada su u pitanju Romi, Egipćani i Aškalije koji su izbjegli sa Kosova. 8. novembra 2007.god. Vlada je odobrila Strategiju za poboljšanje položaja romske populacije. Učešće i integracija nacionalnih manjina u izbornim i političkim procesima, generalno gledajući, bilo je pozitivno do sada.

Domaći posmatrači

Zakonodavni okvir omogućava pristup međunarodnim i domaćim posmatračima tokom priprema i sprovođenja izbora. Dvije domaće nestranačke posmatračke organizacije – Centar za demokratsku tranziciju (CDT) i Centar za monitoring izbora (CEMI) uključeni su u aktivnosti posmatranja izbora. Ovo podrazumijeva posmatranje perioda prije početka kampanje, perioda kampanje i dana održavanja izbora, kao i djelimično uporedno zbrajanje glasova. Domaći nestranački posmatrači bili su prisutni na 40 odsto biračkih mjesta koje su posjetili posmatrači IEOM-a.

Dan izbora

Glasanje na dan izbora bilo je dobro organizovano, uz nekoliko incidenata. Posmatrači IEOM-a su prisustvovali su proceduri otvaranja 60 biračkih mjesta i svi posmatrači su ocijenili da je postupak otvaranja obavljen dobro ili vrlo dobro. Glasanje je posmatrano na oko 700 biračka mjesta i postupak glasanja je ocijenjen kao dobar ili vrlo dobar u 98 slučajeva. Postupak zatvaranja birališta i brojanja glasova posmatralo je 67 posmatračkih timova i pozitivno je ocijenjen u svim slučajevima osim jednog.

Izvjeshni problemi tokom otvaranja biračkih mjesta uključivali su proceduralna pitanja, kao što su neobavljanje žrijeba prilikom utvrđivanja odgovornosti članova biračkog odbora. Pečaćenje glasačkih kutija bez prisustva prvog glasača i nepotpisivanje kontrolnih kupona od strane svih članova biračkog odbora i prvog glasača.

Postupak glasanja je takođe ocijenjen dosta visoko od strane posmatrača izuzev svega primjećениh nepravilnosti. Ovlašćeni predstavnici partija su uočeni na 93 odsto obidениh glasačkih mjesta. Ipak, zakonski uslov da 2 člana biračkog odbora imenuju opozicione partije nije ispoštovan u 5 odsto slučajeva. Takođe, zapaženo je da glasačke kutije nijesu bile pravilno zapečaćene na 5 odsto glasačkih mjesta. Procedura nije uvijek ispoštavana po redosljedu koji je predviđen zakonom, naročito kada je u pitanju potpisivanje spiskova birača, upotreba spreja i prijem glasačkih listića. Glasanje u grupi je primjećeno u 6 odsto slučajeva, što izaziva određenu zabrinutost. Glasanje preko opunomoćenika kao i identični potpisi u spiskovima birača primjećeni su na 3 odsto posmatranih biračkih mjesta. U 3 slučaja uočena je napetost odnosno nered unutar glasačkih mjesta, a u 2 slučaja glasači su fotografisali svoje glasačke listiće. Posmatrači su izvijestili o visokom nivou transparentnosti aspekta postupaka vezanih za dan izbora, što je ocijenjeno kao veoma pozitivno.

U toku postupka zatvaranja i brojanja na 67 posmatranih biračkih mjesta, izuzev 2 tima, svi ostali timovi su ocijenili da je procedura ispoštovana, a organizacija je ocijenjena pozitivno na svim osim na 2 biračka mjesta. Transparentnost brojanja je ocijenjena kao dobra ili veoma dobra na svim posmatranim biračkim mjestima. Procedura nije uvijek ispoštovana po redosljed predviđenim zakonom, ali čini se da to nije uticalo na ukupnu transparentnost brojanja. U ograničenom broju slučajeva posmatrački timovi su izvijestili da je bilo ljudi koji su čekali da glasaju u vrijeme zatvaranja, ali im to nije bilo dozvoljeno. Uočeno je da su domaći posmatrači bili prisutni u 55 odsto slučajeva. Zabilježeno je pet slučajeva posebnog obilježavanja listića (kružići, četverougaonici, trouglovi, itd). Posmatračima je omogućen nesmetan pristup u svim slučajevima.

Iako je broj timova koji su posmatrali cijeli proces tabuliranja u OIK bio ograničen, praćeno je tabuliranje u 13 OIK-a i sva su ocijenjena kao dobra ili veoma dobra. U pet slučajeva, OIK su dale instrukciju biračkim odborima da isprave njihove zapisnike, a u jednom slučaju sama OIK je napravila ispravku u Zapisniku biračkog odbora. Ipak, čini se da ovo nije uticalo na ukupnu transparentnost procesa.

Verzija ove Izjave na engleskom jeziku je jedini zvanični document. Nezvaniča verzija na crnogorskom jeziku je takođe dostupna.

INFORMACIJE O MISIJI I PRIZNANJA

OSCE/ODIHR EOM je stigla u Podgoricu 26. februara sa 13 eksperata u glavnom gradu i 14 dugoročnih posmatrača raspoređenih širom Crne Gore. Na dan izbora, 189 kratkoročnih posmatrača raspoređeni su kao dio Međunarodne posmatračke misije (IEOM), od kojih je 22 članova delegacije Parlamentarne skupštine OSCE-a (OSCE PA) i 15 članova delegacije Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope (PACE). Posmatrači su došli iz ukupno 41 zemlje članice OSCE-a. IEOM je posmatrao glasanje na oko 700 biračkih mjesta od ukupno 1 155, kao i brojanje na 67 biračkih mjesta. IEOM je takođe posmatrao tabeliranje glasova u 13 OIK-a.

G. Roberto Bateli (Slovenija), specijalni predstavnik za jugoistočnu Evropu OSCE PA i šef delegacije OSCE PA, imenovan je za specijalnog koordinatora za kratkoročnu posmatračku misiju OSCE-a, a g. Andreas Gros (Švajcarska) vodio je delegaciju PACE. Dr Artis Pabriks nalazi se na čelu OSCE/ODIHR Posmatračke misije.

IEOM želi da zahvali Predsjedniku Parlamenta Crne Gore na pozivu za posmatranje izbora, Državnoj izbornoj komisiji za izdavanje akreditacija, kao i drugim državnim i lokalnim organima na njihovoj pomoći i saradnji. IEOM takođe želi da se zahvali OSCE Misiji u Crnoj Gori na njihovoj saradnji i podršci.

Za dalje informacije, molimo Vas kontaktirajte:

:

- Dr. Artis Pabriks, Head of the OSCE/ODIHR EOM, in Podgorica (+ 382-82-655-101);
- Mr. Jens Eschenbacher, OSCE/ODIHR Spokesperson (+48-603-683-122); or Mr. Drew Hyslop, OSCE/ODIHR Election Adviser, in Warsaw (+48-22-520-0600);
- Klas Bergman, Director of Communications, OSCE PA (+45 60 10 83 80);
- Mr. Bogdan Torcatoriu, Parliamentary Assembly of the Council of Europe (+33 662 27 65 23).

OSCE/ODIHR EOM Address:

Address: Beogradska 64, Gorica C
20000 Podgorica, Montenegro
Tel: + 382 82 655101
Fax: + 382 82 655031
E-mail: office@odih.co.me